

Zozo

Zozo skildrar en tioårig pojkes yttre och inre resa. Från inbördeskrigets Beirut, där han mister hela sin familj, till Sverige där han måste lära sig fungera i ett nytt komplicerat, socialt sammanhang. Sverige blir inte det paradiset Zozo drömt om, trots vacker natur och fredliga gator. Zozo gör oss påmind om att det bakom flyktingstatistiken döljer sig dramatiska personliga öden, upplevelser vi inte kan föreställa oss. Men också att världen ur ett barns perspektiv kan se annorlunda ut. Fantasi och verklighet går hand i hand och drömmar kan vara en mental tillflyktsort undan sorger och svårigheter.

Rekommenderad från åk 7

EN FILMHANDLEDNING AV
LOUISE LAGERSTRÖM

Handling

Libanon 1987. Tioårige Zozo lever med sin mamma, pappa, äldre syster och äldre bror i inbördeskrigets Beirut. Vardagen fortgår, med skola och pojkstreck med kompisarna, medan skalven från bombkrevader allt som oftast får middagsbordet att vibrera. Att fly ner i skyddsrummet blir ett lika vanligt inslag som tv-nyheter-nas rapporter om en stad i brand.

Zozo drömmer om att de skall åka till Sverige där de skall återförenas med farfar och farmor. Pass och papper är snart i ordning. Farfar har skickat kassetter med några användbara svenska fraser. Varför dröjer det så?

En liten talande kyckling dyker upp och blir Zozos förtrogne. Den får höra om drömlandet Sverige och erbjuds att följa med.

Så kommer äntligen dagen för avresan till det fredliga landet i norr. En viss förvirring råder. Zozos bror Dani har svårt att ta farväl av sin flickvän i huset mittemot och mammas pass har kommit bort. Pappa ber Zozo gå ut för att köpa vatten. Väl ute på gatan hör Zozo en våldsam explosion och när han vänder sig om ser han att familjens lägenhet är fullständigt urblåst. Chockade hittar Zozo och Dani systemens och föräldrarnas söndersprängda kroppar och Zozo skriker förtvivlat efter sin mamma.

Bröderna lyckas hitta pass och utresehandlingar men när de kommer ut på gatan blir de jagade av uniformsklädda män från någon av inbördeskrigets falanger. Dani tvingar sin lillebror att gömma sig i en sopcontainer i en övergiven källare. Han försvinner iväg, han har något att utträtta. Detta visar sig vara det sista Zozo ser av sin bror. Han somnar ensam, förtvivlad och utmatad. Zozo drömmer att han väcks av sin mamma men i verklighe-

ten är det den lilla kycklingen som påminner om att de måste skynda sig iväg till Sverige.

Hungrig och utan pengar försöker Zozo tigga mat i ett snabbmatsstånd men blir utskäld av försäljaren. En jämnårig flicka dyker upp och betalar Zozos pirog och erbjuder honom att följa med henne hem. Hon heter Rita och bor nära flygplatsen. Först vill hon dock visa honom ett speciellt ställe. En vacker barrskogs-dunge där marken är översållad av patronhylsor efter fågeljakt.

Rita låter Zozo sova över i hennes rum och bestämmer sig för att följa med honom till Sverige. Efter att Zozo tagit farväl av sin kyckling, han ville ändå inte följa med till det kyliga Sverige, tar de en taxi mot flygplatsen men stoppas vid en vägspärr där pappan och hennes äldre syster hinner upp dem. Rita inser att hon måste stanna med sin familj och Zozo lämnas ensam kvar. En vänlig soldat berörs dock av Zozos utsatthet och hjälper honom att få skjuts till flygplatsen. Snart sitter han på planet till Sverige.

Så förenas Zozo äntligen med sin farfar och farmor. I deras ombonade lägenhet sover Zozo sin första natt i trygghet på länge. Fotografier av hans döda familj gör saknaden värre men hans farföräldrar kommer överens om att låta honom leva som vilket barn som helst, utan för mycket påminnelser om de trauman han flytt ifrån.

Trots att farfar gör sitt bästa för att Zozo skall trivas blir det nya livet i Sverige ändå något av "ur askan i elden". Utan att kunna många ord svenska, de flesta inhämtade från Bamse och Björnes magasin, sätts han i en svensk skolklass men har svårt att komma in i gemenskapen. Ännu värre är ett gäng äldre killar

som utsett sig själva till skolans kungar. Tillsammans med deras ständiga mobboffer, bokmalen Leo, blir Zozo deras nya byte.

Farfar blir vansinnig när han inser att hans älskade barnbarn fått stryk i skolan och begär ett möte med rektorn. Kulturkrocken är monumental när farfar handgripligen vill läxa upp förövaren, ger sig på rektorn och kallar honom en stor idiot.

Efter en hjärtinfarkt hamnar farfar på sjukhus (för att skona sonsonen mer sorg påstår han att han cyklat omkull och ”brutit bägge benen”) men uppmanar Zozo att vara stark, modig och alltid ge igen om någon slåss. Så som han själv alltid gjort. Zozo kontrar med att han inte har farfaderns personlighet.

Zozo har däremot insett att det går att skaffa sig kompisar genom att ge bort saker. Och snart har han försett hela klassen med fruktdoftande pennor och klatschiga suddgummin som han, sedan pengarna tagit slut, snattat. När incidenten uppdragas av lärarinnan står han ensam och ingen i klassen tar honom i försvar. Förtvivlad välter han sin bänk, rusar ut och skriker att alla är idioter.

Leo försöker närma sig honom och trösta men Zozo är avvaktande. De blir dock snart vänner och Zozo får följa med Leo hem. De har inte hunnit vara länge i Leos stökiga rum förrän hans berusade pappa dyker upp och handgripligen slänger ut Zozo. Leo ber sin nyfunne vän att ha överseende och hoppas att de kan ses igen nästa dag.

Tillsammans står de nu trots allt starkare när de möter sina mobbare och finner modet att vända ryggen till i stället för att provoceras. Inre bilder från kriget och mammans närvaro är fortfarande återkommande hos Zozo. En drömsekvens triggas igång av mobbarna, bomberna faller över skolgården och mamman dyker upp som en tröstare mitt i kaoset medan fadern och storsyskonen leende ser på.

Ett nytt självförtroende börjar ta form och vi anar början på en stark vänskap mellan Zozo och Leo då de står på bryggan och fiskar medan farfar och farmor drar en spader vid picnickorgen.

Hur många fiskar tror du att det finns här frågar Leo.

Öh, kanske en?, svarar Zozo.

Ja, eller en miljon. Ett bubblande fniss växer till skratt. Nej, kanske, kanske två miljoner.

Ja. Eller tre. Eller fyra.

Eller fem.

Eller sex.

Eller, eller en miljard.

Barnet och kriget

För Zozo och hans familj är kriget sedan flera år en realitet. Samtidigt som vi får förståelse för den psykiska anspänning det innebär att ständigt leva under hotet från bomber och granatattacker och att varje stund vara beredd på att bege sig ner i skyddsrum, visar de inledande scenerna i *Zozo* på människans och då särskilt barnets anpassningsförmåga.

Zozo går i skola, hittar på bus och spelar fotboll med sina kompisar i Beirut's ruiner. Kanske inte bekymmerslösa, men med barnets drift att få leka och vara som vanligt. Det är i stället i föräldrarnas sorgtyngda blickar som vi anar konsekvenserna av kriget. Zozo försöker göra sin mamma uppmärksam på sin nytäljda träbåt medan hon fastnat med blicken på krigets fasor i ett tv-inslag.

Krigets värsta mardröm drabbar Zozo när hela hans familj dör, en fruktansvärd chock och ett trauma som han bär med sig på sin långa resa till Sverige. Till en början verkar han dock förtränga de obeskrivliga händelser han gått igenom. Och trots allt han själv blivit utsatt för intar han en pacifistisk attityd. Han vägrar till skillnad mot sin farfar att ge igen när han får stryk. Men i trängda situationer dyker påträngande minnesbilder upp.

Zozo är en film ur en tioårings perspektiv. Kriget beskrivs inte ur några politiska aspekter, förklaras inte, utan hanteras som ett gigantiskt mentalt bagage för en liten pojke att bära. För *Zozo* är kriget något som berövar honom hans närmaste och hans trygghet. I det nya landet får han heller inget stöd för att bearbeta sina upplevelser. Farföräldrarna tror att det bästa för honom är att glömma och försöka leva som andra barn.

På ytan verkar Zozo inte så påverkad av de fasor han gått igenom men återkommande minnesbilder från kriget får oss att förstå att det finns mycket uppdämd rädsla, men också ilska och hämndbegär. Mycket att bära för en tioåring. I en drömsekvens ”låtsasskjuter” Zozo en grupp maskerade anonyma soldater och när incidenten med de stulna pennorna och sudden uppdragas brister det för Zozo som nu inte bara har sina krigsupplevelser att bearbeta utan också ett grasserande utanförskap i skolan.

- Fundera över hur Zozo hanterar sina upplevelser och sin sorg. Möter han någon förståelse i Sverige? Gör farföräldrarna rätt när de bestämmer att de inte skall nämna kriget? Vad behöver ett barn som Zozo för hjälp? För de av oss som inte upplevt krig kan det vara svårt att sätt oss in i hur vi skulle uppleva och ta oss igenom minnena. Genom en berättelse som Zozos påminns vi om att detta är verkligheten för många barn i världen. Vad kan vi lära oss genom Zozos öde? Hur kan vi bli bättre på att möta barn som har liknande upplevelser med sig när de kommer hit?

Zozos regissör Josef Fares, vars egen barndom och upplevelser i Libanon och Sverige till viss del legat till grund för karaktären Zozo, har berättat att han själv aldrig upplevde kriget som så skrämmande när han var liten. Flykten till skyddsrummen hade snarare en air av äventyr omkring sig. Det var först genom föräldrars och andra släktingars vittnesmål och genom att själv som

vuxen reflektera över barndomen som förträngda minnen dök upp.

- Många av bilderna Zozo har av sin familj har en varm, gyllene ton och stämning kring sig. Bad i motljus, familjen samlad, glada och solvarma. Diskutera hur filmen *Zozo* genom sitt konsekventa barnperspektiv blir en annorlunda skildring av krig och flykt. Ligger det i barnets natur att välja att se händelser som spännande fast de är farliga, eller är det ur ett vuxet barnperspektiv som minnen förefaller mer skimrande än de var? Är de fina bilderna ett sätt att överleva?

Det nya landet

För Zozo är Sverige ett hägrande paradiset. Ett land av böljande gröna kullar, vackra flickor och obombade, fina hus. Han har själv ett bildbevis av farfar och farmor poserande framför en insjö full med fisk. Otåligt väntar han på den dagen då familjen skall få komma till friheten och tryggheten. Några svenska fraser kan han redan. Drömmen om den fantastiska resan med familjen till Sverige blir istället en ensam flykt för Zozo.

En vacker dag landar han till slut, förenas med farfar och farmor, och körs sedan i en Volvo genom det pastorala landskapet där några hästar förstrött betar. Han vaknar sin första morgon av att solen lyser honom i ögonen. Utanför ett svagt ljud av någon som klipper gräsmattan.

För Zozo är Sverige en utopi. Ett land av yttersta förfining och trygghet. Hemma i Libanon har han skrutit för kompisarna med hur fantastiskt det är.

Väl där motsvarar landet i norr kanske inte riktigt de förväntningar han haft.

Josef Fares låter dock Zozos första möte med Sverige bli en stillsamt humoristisk betraktelse över lagomhetens högborg. Med små medel, som att Zozo självklart uppfattar (genom våra öron) det svenska språket han först möter i tullen som ett melodiskt fikonspråk, eller att en präktig svensk överreagerar när någon tar ett äpple från hans äppelträd som dignar ut över trottoaren. Han broderar diskret ut bilden av Sverige som ett land som kanske inte är så välkommande mot en flykting som man själv vill tro.

Zozo lär sig stapplande språket genom svenska institutioner som Bamse och Björne (en ironisk blinkning till invandrarklichéer är att ett av de första orden han lär sig är "pruta") och anstränger sig för att knäcka de sociala koderna i det svenska samhället. Jaha, man får inte ta äpplen från träden på gatan och man äter visst inte salt på dem heller.

Det Sverige Zozo möter står i bjärt kontrast till den dröm han närt så länge. Visserligen finns inte hotet från soldater eller bomber men han upplever sig inte heller särskilt välkommen eller trygg.

- Till det yttre liknar Sverige den drömbild Zozo skapat för sig själv. Den vackra naturen. Hög blå himmel och prunkande björkar. Men skönheten kompenserar inte den hårda verklighet som möter Zozo i skolan. Hur såg hans bild av Sverige ut innan han kom hit? Vad stämde och vad blev annorlunda? Vad tror ni han saknar, förutom sin familj, från sitt hemland? Har ni själva erfarenhet av att möta ett nytt land? Hur gör man? Hur lär man sig språket? Vad är svårast med att försöka leva i en ny kultur?
- I slutet av åttiotalet fanns färre invandrabarn i den svenska

skolan och det hände att ett barn från ett annat land var det enda i klassen eller i hela skolan. En främmande fågel blir ett tacksamt offer för de som mobbar. Jävla turk, kallas han nonchalant av mobbaren som uppenbarligen bara ser honom som en representant för alla som är från något annat land än Sverige eller som till det yttre inte ser ut som den "vanlige" svensken. Hur ser det ut i skolorna idag? Finns det en större acceptans idag för barn som kommer hit från andra länder? Känner ni igen Zozos situation? Från egen erfarenhet eller som vittne.

Inte ensam, men själv

Du kommer väl inte att lämna mig, frågar Zozo oroligt sin mamma i början av filmen. Även om filmen handlar om en pojke som flyr ett krigsdrabbat land för en framtid i ett annat, handlar historien om något grundläggande allmängiltigt. Att som barn överges eller lämnas av sina föräldrar. Även om Zozos mor självklart inte gör ett val när hon försvinner från honom är hans känsla av övergivenhet lika stark. Han klandrar henne för att ha försvunnit och lämnat honom ensam. Varför lämnade du mig, frågar han henne i sekvensen i slutet när fotbollsplanen plötsligt förvandlats till ett bombinferno.

Nu kommer Zozos farfar istället att bli centralfiguren i Zozos liv. Farfar som är så kär i farmor och vars ögonsten Zozo är. Som sin sons enda överlevande barn blir Zozo också farfars enda länk med det gamla hemlandet. Historia och framtid. Det är inte underligt att han har stora förhoppningar på Zozo.

- Att som tioåring stå utan sin mamma lämnar förstas djupa sår och en enorm känsla av tomhet. Vad innebär avsaknaden av mamma för Zozo? Vilken roll kommer farfar att spela i Zozos liv? Vad har han för förväntningar på sonsonen och hur känner Zozo inför de krav han skall leva upp till?

Från krigets terror hamnar Zozo åter i skottlinjen när han börjar i den svenska skolan. Från dag ett har de äldre killarna på skolan utsett honom till nästa mobboffer och den till synes genomsvenska klassen är inte de heller särskilt villiga att släppa in honom i gemenskapen. Zozo upptäcker att han genom att ge bort presenter kan bli populär. En metod som snart straffar sig.

Leo, en annan kille som länge varit mobbarnas favoritoffer blir dock en förtrogen. Han vet hur det känns. De förenas i sitt utanförskap och finner styrka i varandra.

Mobbning är ett enormt problem som förekommer dagligen på många skolor. Zozo blir en enkel måltavla för de äldre killarna i egenskap av utländsk yngre kille utan kompisar.

- Fundera över varför just en ensam liten kille som inte behärskar språket blir en så tacksam måltavla. När Leo vill bli vän med Zozo är han inte särskilt intresserad först. Han gör istället sitt bästa för att de tuffare i klassen ska gilla honom genom att ge dem pennor och suddgummin. Varför tar han avstånd från Leo? Är det ett nederlag att bli kompis med en annan som blir mobbad? När Zozo delar ut presenter passerar Leo i trapphuset och ger honom en lång blick. Vad tror ni han tänker? Har han själv varit med om samma sak? Vad tänker Zozo? Känner han redan då att han sviker?

Farfar uppmärksammar skolan på mobbningen. Men han har sina bestämda åsikter om hur våld skall bemötas. Man slår helt sonika tillbaka. Man ska inte ta skit. Så långt går farfar att han

till och med föreslår en uppgörelse på rektorns kontor där han till slut läxar upp skolans överhuvud. Farfaderns något reaktionära stil, även då han har Zozos bästa för ögonen, riskerar att förstärka kulturkrocken och försvara för sonsonen att accepteras av skolkamraterna.

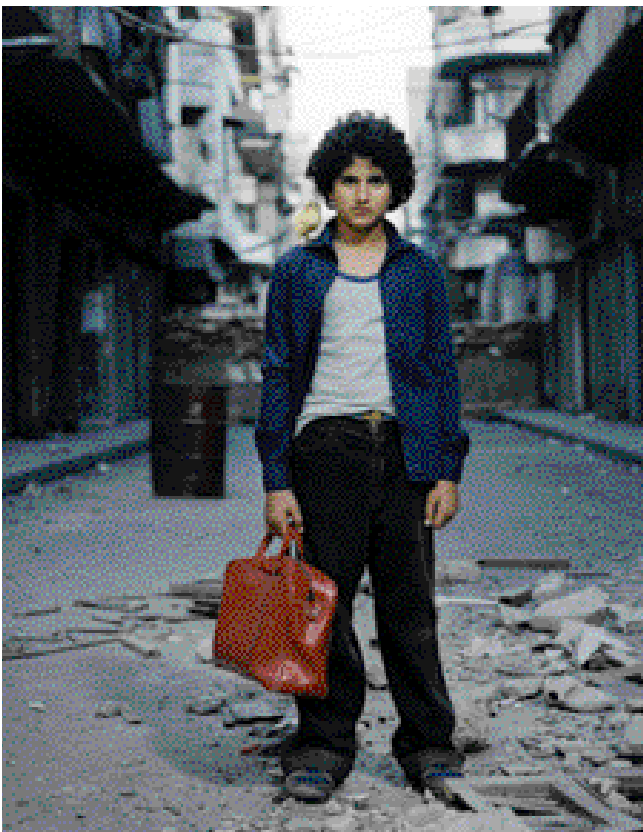
- Diskutera farfars "problemlösning", som i alla fall innebär att han gör något. Borde han hellre ta "seden dit man kommer"? Är skolans mesiga och undfallande agerande en realistisk bild eller en skrattspegel av svensk feighet och lagomhet?

- Har du någonsin sett mig gråta? Har du någonsin sett mig svag?, frågar farfar Zozo? Jag har ett hjärta av järn och en vilja av stål. Farfar företräder ett machoideal som Zozo har svårt att ställa upp på. Jag är inte som du försvarar han sig när farfadern tycker att han är en fegis som inte slår tillbaka. För Zozo innebär det en seger att be sina mobbare lämna honom ifred. Fundera över hur de två definierar mod och styrka för sig själva. Vilket sätt tycker ni att man skall möta sin fiende på? Med hämnd eller genom att vända andra kinden till?

Minnen, fantasi och försoning

Zozo är en film berättad med kärlek, humor och en stor portion fantasi. Det finns återkommande drömliknande avsnitt där Zozo, och den plats där han befinner sig, plötsligt svävar i rymden. Ett nebulusliknande sken verkar söka kontakt och Zozo försöker fråga den eller det något. Är det en ängel? En stjärna? Kan den arabiska? Kan den få hans mamma levande igen?

En liten talande kyckling blir också en hemlig vän och förtrogen under tiden i Beirut men den föredrar att stanna i värmen,

softa och dricka öl med kompisar istället för att åka till kyliga Sverige.

- I andra dagdrömmande sekvenser ser han Rita och sig själv skrattande, lekande och hållandes varandras händer. Men kriget gör sig även påmint rent fysiskt som återkommande infernosscener för Zozos inre syn. Som när han tillsammans med Leo möter sina mobbare och hela fotbollsplanen förvandlas till ett slagfält. Han återförenas med sin mamma och hon övertygar honom att allt kommer att ordna sig. Även om det är i drömmens form blir det sista mötet med mamman ett tecken att gå vidare i livet. Scenen har två utgångar. Där det i den första blir en krigsskådeplats och den andra där Zozo väljer att vända mobbarna ryggen till. Diskutera gärna den scenen. Hur tolkar ni den? Vad händer inom Zozo?

Fantasierna och drömmarna betonar barnets perspektiv. Att få springa bland vinrankor med en flicka, att ha någon att hålla i handen. Även för barn som tvingas blir vuxna fort, ta ansvar och klara sig på egen hand måste det finnas plats för lek och barnslighet. Zozo försöker bevara barnet inom sig och inte bli förhärjad trots allt han gått igenom.

- Fundera över hur sättet att bryta realismen skänker en sagoaktig magisk dimension åt filmen och ger publiken andrum samtidigt som de för Zozo fungerar som en slags flykt, tröst och försoning. Är det ett berättargrepp ni kan ta till er? Vad rymmer de drömlika sekvenserna för mening för er? Finns det flera tolkningar?

Produktionsuppgifter

Sverige 2005

Producent: **Anna Anthony**

Manus: **Josef Fares**

Regi: **Josef Fares**

Foto: **Aril Wretblad**

Klippning: **Michal Leszczylowski, Kristin Grundström**

Musik: **Adam Nordén**

Scenograf: **Anna Asp**

I rollerna

Zozo - **Imad Creidi**

Zozos farfar - **Elias Gergi**

Zozos mor - **Carmen Lebbos**

Zozos far - **Charbel Iskandar**

Rita - **Antoinette Turk**

Leo - **Viktor Axelsson**

Zozos bror, Dani - **Jad Stephan**

Zozos farmor - **Yasmin Awad**

Tekniska uppgifter

Speltid: 103 min

Format: Vidfilm

Ljudsystem: **Dolby Digital & DTS**

Censur: Från 11 år

Svensk premiär: 2 september 2005

Distribution

Sonet Film Box 20105, 161 02 Bromma Tel 08-555 248 34, fax 08-28 58 34 www.sonetfilm.se